

Treba, naravno, naglasiti da su pogreške češće kad se radi o govornim emisijama u kojima se tekstovi ne čitaju nego se govori »uživo«. S druge strane, takve se emisije odlikuju znatno većom živošću i neposrednošću. Treba reći da se mnogi spikeri koji su navikli na čitanje tekstova teže snalaze u kontakt-emisijama nego oni koji nisu ni radili kao spikeri. To je zato što spikeri obično zadržavaju ukočenost na koju su navikli čitanjem tekstova, a prave puno više pogrešaka nego kad čitaju.

Mislim da nije suvišno upozoriti i na neka zastranjenja u načinu čitanja (ili govorenja) koja često nisu nevažna ni s jezičnog stajališta. To se posebno odnosi na realizaciju vrednota govornog jezika, rečeničnu intonaciju: rečenični naglasak, melodiju, stanke. Na ispravnu artikulaciju i dobro razumijevanje utječe svakako i prilagođenost glasa mediju.

Jedni spikeri prave kod govorenja (čitanja) nepotrebne ili preduge zastoje, drugi govore prebrzo ili (često baš zbog brzine) »gutaju« samoglasnike, pa i čitave slogove.

Neki opet čitaju kraj rečenice s povišenom (»pjevučakvom«) intonacijom — umjesto da bude obratno.

Ima i dekoncentriranog, nezainteresiranog, preležernog čitanja (i govorenja), ali i, obratno: ukočenog, prenapetog.

Obično se zbog odsutnog i prepuštenog čitanja javlja i karakteristično nazaliziranje kod nekih spikera.

Sasvim je razumljivo da bi se o radu spikera (i ostalih radnika i suradnika) Radio-Zagreba mogao napisati i izvještaj koji bi govorio samo o dobrim stranama njihova rada. Njih, međutim, i sami spikeri vjerojatno lakše zamjećuju pa ovakva jednostrana analiza bolje odgovara svojoj svrsi.

Glavni je njezin zadatak bio da upozori na one pogreške u radu spikera kojima se izravno narušava norma hrvatskog standardnog jezika (naglasci, izgovor afrikata, obezvučanja).

Posao je spikera vrlo osjetljiv i odgovoran jer najviše može utjecati na (ne) usvajanje ortoepske norme u našoj sredini pogotovo zato što je ta norma još uvijek, na žalost, samo uporabna.

SLUŠAJUĆI PROGRAME RADIO-ZAGREBA

Nives Opačić

U lipnju 1977. godine pratila sam neke emisije na Radio-Zagrebu i zapazila u govornom dijelu tih emisija stanovite pogreške, koje se, mislim, ne bi smjele čuti s javnog informativnog medija. Kako se te pogreške čuju i drugdje, neće biti beskorisno i za širi krug čitatelja ako ih iznesem i u »Jeziku«.

Kritičke primjedbe mogle bi se svrstati u dvije osnovne skupine pogrešaka:

— *pogreške u naglascima, intonaciji i izgovoru* (zamuckivanje, krivo pročitane riječi, ispuštanje riječi u rečenici i sl.);

— *ostale pogreške* (sintaktičke, leksičke i druge).

Najviše je pogrešaka bilo u prvoj skupini. U naglascima i intonaciji griješe i novinari, i spikeri profesionalci (ovi, naravno, manje, ali ipak griješe i oni). Takve se pogreške obilno susreću u svim emisijama koje sam pratila (a pratila sam manje-više sve govorne emisije na I, II. i III. programu). Navest ću tipove pogrešaka, a ne iscrpan popis svih, jer smatram da je važno uočiti tu pojavu u cjelini.

I. Pogreške u naglascima

Navest ću primjere i označiti ih onim naglascima kako su ih izgovorili govornici u emisijama. Naglasci koji su bili upotrebljeni pogrešni su bilo s gledišta vrste, bilo s gledišta njihova mjesta:

simpôzij, simfônija, p̄vorazredni, ambijènt, laku nòc, kòmisiija, zadâtaaka, temeljiti se, rasprâvljati, djelòvati, rezêrve, sekretarijât, tèhnołòški procès, apèl, Kanâda, tèlefon, povuku za nòs, dokaz za tò je . . ., koja korist od tòga, ide uz njû, do videnja i žûri se!, dvadeset i p̄vi, dvadeset i drûgi, o tako zvânom, projèkt, aspèkt, kontinènt, teritòrij, zainteresiran, Jugoslâvija, sugovòrnici, parlamènt, dokumènt, povêzana, zaborâvila, izazîva, orkèstar, instrumènt, progrâm, pretpostâvljam, obâvljen, porazgovâramo, zav̄ršeno, saopćâva, pòvjetarac, dosâdašnji, komplèksne, sâstanak, informîran, odâbrali, izvanrèdni, kreâcija, krâjolik, kontâkt, zadatak pojedînaca, organizîrana akcija, obâvili su, iz Itâlije, sùdbina, zaštititi, zamîsliti, kòrzo, izbjègao, arkitektonska, ũgostivši, pjèsnik, glâgol, mnòštvo, pjèsnîštvo, postâvite, taj komâd, dogovòreni okviri, znâmenitosti, neîstinîto, obilazak, nâslovi su pripali . . . kritèriji, neorganizîrano, mûdrovanje, okûpiti, pokrène, obavêzane, rasprâvili su, gubitaka, podâtaaka, očekîvana, integrîrana . . .

Naravno, popis pogrešaka u naglascima nije ni izdaleka potpun, ali je ilustrativan, jer se iste pogreške manje-više ponavljaju. Kod govornika (novinara i novinara-suradnika) osjeća se jaka lokalna (dijalektalna) baza, što rječito govori o slabom poznavanju našeg jezičnog standarda.

II. Pogreške u intonaciji i izgovoru

Te se pogreške čuju podjednako u govorenju novinara-suradnika i profesionalnih spikera. Naime, začuđujuće se često lomi logična cjelina. Tako čitanje ispada staccato, nepovezano, a ponekad upravo zbog takva govora dolazi do nesporazuma koji se dijelovi rečenice povezuju s kojima. Znak ⊥ označuje stanku.

Primjeri: ... *pa je možda* ⊥ *neki isključivi roker*; *razmotrili su* ⊥ *konferenciju*; *prihod za 9,3%* ⊥ *veći nego* ...; *što sadržajnije predstave* (spušta se glas kao da je točka) ⊥ *jer je sve više posjetitelja* (nastavak prethodne misli); *nakon ovog kratkog osvrta* ⊥ *na današnje emisije poslušajte izvedbu* ...; *na ovom koncertu* ⊥ *kao solist* ⊥ *nastupio je* ... i sl.

Osim takvih pogrešaka u rečeničnoj intonaciji, bilo je zamuckivanja, zastajkivanja, osobito pri najavama emisija u kojima se pojavljuju strana imena ili latinski nazivi za pojedine skladbe (npr. reprodukcija koncerta Okteta »Gallus«). Neki govornici (ne govorim o gostima studija) ne paze na interpunkciju, govore bez stanki, bez spuštanja intonacije, neizražajno (»sve ravno«), neki prebrzo (pa stoga i slabo razumljivo), neki prenapadno hvataju dah, tako da se to jako čuje i sl.

III. Ostale pogreške

Pogreške izvan ortoepskog okvira odnose se na sva ostala područja: sintaksu, leksik, rekciju glagola i drugo.

Primjeri: ... *i premijerom Raymond Barreom* (treba sklanjati i ime i prezime), *ugrožavajući pluća pušača* (zašto genitiv kad imamo posvojne pridjeve? Imenica pušač bila je upotrijebljena u jednini — čulo se to po naglasku), *inženjeru Vukić* (vokativ, *Vukiću*), *za sada postoje dva samo propisa* (red riječi), *jezički kompleks* (treba: jezični), *metodologijski postupak Adorna* (*Adornov*), *dvajstdeveta sonata* (*dvadeset deveta*), *nastup violiniste* (treba: *violinista*, jer je nominativ *violinist*) ... *od blokova nezavisna Jugoslavija* (red riječi), *za 10 dana bit će izvedeno* ... (u ovom slučaju trebalo je: *u 10 dana*, jer označuje razdoblje u kojem će se nešto izvesti, a ne kad će radnja početi), *uporediti* (*usporediti*), *sudjelovati u djelatnostima koji trebaju biti zajedničke* (slaganje u rodu), *deset književnika nagrađeni su nagradom* (*nagrađeno je*, a kad su nagrađeni, ne bi trebalo ponavljati i nagradom, ili sve reći nekako spretnije), *a na srednjem Jadranu povećana razvoj naoblake*, ... *potražite na parfumerijama* (*u*), ... *kako zapravo sve to skupa se odvija* ... (red riječi). ... *treba upozoriti V da je* (dodati: *na to*), *on je informativni medij* (treba: *informativan*, jer se pitalo kakav?), *slušaju punom pažnjom* (treba: *s*), *nakon ta dva suglasnika* (treba: *tih dvaju suglasnika* — sklanjanje brojeva), *rađena su istraživanja*, *vršena su ispitivanja* (zašto se to ne izriče samim glagolima: *istraživalo se*, *ispitivalo se*), *bez obzira V da li je* ... (dodati: *na to*), *u našem noćnom studiju*, kojega također možete pratiti ... (prvo: pratimo li studio ili program, a onda: ako imenica označuje što neživo, akuzativ je jednak nominativu — treba: *koji*), *uputstva* (*upute*), *komadant*, (*komandant*, oba se *n* moraju čuti), *tedencija* (*tendencija*), *postojeća organizacija karakterizira* ... (u rečenici je zamijenjen akuzativ/nominativ: htjelo se reći da *nju* karakterizira), *vezano sa vašim na-*

stupom (uz vaš nastup), upitat ćemo druga Lipovčak Bojana (treba sklanjati oboje: ime na prvom mjestu, a zatim prezime; zanimljivo je da su toga istog čovjeka u jednoj kasnijoj emisiji najavili kao Lipovščaka, što je nedopustiva neujednačenost), Marđević/Mároević (trebalo je dosljedno izgovarati to prezime, jer ovako ne znamo kako se taj čovjek zapravo zove), mahinalno (makinalno), klijetka srca (srčana klijetka), iskoristiti će, biti će i sl. (u takvu obliku futura I. infinitiv gubi krajnje i — iskoristit će, bit će), letilica (letjelica), šumila (šumjela), saznanja (značenja saznanja i spoznaje su se polarizirala, ne valja uvijek upotrijebiti saznanje umjesto spoznaje), polsatni (polusatni), da u potpunosti ispuni (zašto ne: potpuno?), možete li nam kazati o toj temi? (a što?), treba shvatiti kao svojevrsni fenomen (treba: svojevrsan fenomen), umro je u svojoj 64. godini (a u čijoj bi još mogao?), koji se je usudio (kod povratnih glagola u perfektu se prezent pomoćnog glagola biti izostavlja u 3. licu jednine), nedaleko Rijeke (treba: nedaleko od Rijeke), prisjetit ćemo se na Paula (prisjetiti se koga), Žamahirija (Džamahirija), Dora Fanova (Pfanova), Kosta Racin (to je pseudonim i glasi Kočo Racin).

*Nerazlikovanje č/ć: noć (noć), časkanje (ćaskanje), Parač (riječ je bila o Paraću), završeci nekih prezimena na -ić, koje smo čuli kao da su -ič.**

PITANJA I ODGOVORI

RELJEF ILI RELIJEF

Čitatelj I. Š. piše: »Potpuno sam u nedoumici u pogledu ispravnog pisanja ... riječi — *relijefa* — pa vas molim da u jednom od idućih brojeva vašega časopisa napišete o tome kraći osvrt.

Lektori hrvatskog jezika mi u svakom članku riječ *reljef* redovito ispravljaju u *reljef*. Međutim, B. Klaić nas u svom Rječniku stranih riječi, izraza i kratica (1951) kod riječi *reljef* upućuje na *reljef*. Što je zapravo ispravno: *reljef* ili *reljef*?«

Vjerujući da postavljeno pitanje tišti i mnoge druge čitatelje Jezika, donosimo »o tome kraći osvrt« kako nas je zamolio čitatelj I. Š.

Već je i naš čitatelj I. Š. upozorio da lektori ispravljaju *reljef* u *reljef*, iako se u stručnoj jezičnoj literaturi nalazi i dopušta i lik *reljef*. Mogli bismo u prilog i jednoga i drugoga načina pisanja (i izgovora) navesti mnogo dokaza, ali se time ne bismo približili rješenju upravo zbog toga što su brojne i jedne i druge potvrde. Danas nam ne mora biti sasvim mjerodavno ni stanje u starijim jezičnim priručnicima, jer upotrebom riječ, osobito kad je tuđica kao što je *reljef/reljef*, može mijenjati i glasovni sastav i naglasne osobine, prilagođujući se sustavno sve više našim izvornim riječima. O tome svjedoči i promjena u Klaićevu rječniku. Dok se u izdanju iz 1951. godine, kako je to zapažio naš čitatelj I. Š., *reljef* upućuje na *reljef*,

*Isti tekst u gotovo nepromijenjenu obliku (imala sam nekih primjedaba i na sadržaj emisija s obzirom na stručnost) predala sam u srpnju prošle godine Radio-Zagrebu.